

УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ЗАЛІЗНИЧНОГО
ТРАНСПОРТУ

Божанова Олена Василівна

УДК 330.34:656.2

**УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ
ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТНОГО
МАШИНОБУДУВАННЯ**

спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2011

Дисертацією є рукопис
Робота виконана в Українській державній академії залізничного транспорту Міністерства транспорту та зв'язку України

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент
Прохорова Вікторія Володимирівна
Українська державна академія залізничного транспорту, доцент кафедри маркетингу на транспорті

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Тищенко Олександр Миколайович
Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України,
завідуючий відділом проблем розвитку регіональної економіки

доктор економічних наук, доцент
Малярець Людмила Михайлівна
Харківський національний економічний університет,
завідувач кафедри вищої математики й економіко-математичних методів

Захист відбудеться 8 квітня 2011р. о 15.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.820.05 Української державної академії залізничного транспорту за адресою: 61050, м. Харків, майдан Фейєрбаха 7, ауд. 3. 501.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Української державної академії залізничного транспорту за адресою: 61050, м. Харків, майдан Фейєрбаха, 7, ауд. 2. 209.

Автореферат розісланий _____ березня 2011р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.В. Чорнобровка

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Стабілізація вітчизняної економіки та поступове збільшення економічного потенціалу держави безпосередньо пов'язані зі стабільним розвитком промисловості. Недосконала законодавча база, непропорційна система оподаткування, нерозвинена виробнича інфраструктура ззовні, а також неефективне фінансове планування та управління активами, високий ступінь морального та фізичного зношення виробничих засобів підприємств залізничного транспортного машинобудування, нездатність своєчасно діагностувати негативні тенденції їх діяльності – зсередини викликає потребу в управлінні економічним потенціалом.

Розвиток підприємств залізничного транспортного машинобудування сприяє формуванню матеріально-технічної бази виробництва, активної частини основних виробничих фондів, створює підґрунтя для розвитку підприємств усіх галузей економіки. Тенденції розвитку науки управління обумовили еволюцію управління економічним потенціалом підприємств від поточної діяльності до визнання необхідності постійності цього процесу. Кожне з вітчизняних підприємств, працюючи стабільно чи з кризовими симптомами, повинне враховувати неминучість виникнення ризикових ситуацій, котрі можуть призвести до збоїв у його роботі або до серйозної дестабілізації, та постійно оновлювати окремі функціональні елементи системи управління економічним потенціалом підприємства (ЕПП).

Дослідженню проблеми управління економічним потенціалом підприємств присвячено ряд робіт вітчизняних і закордонних вчених-економістів, таких як: О. І. Абалкін, О. Ф. Ареф'єва, Б. Є. Бачевський, А. А. Герасимов, В. Л. Дикань, О. К. Добикіна, І. В. Заблодська, С. В. Касьянюк, М. Є. Кокотько, Т. Д. Костенко, Л. М. Малярець, І. П. Отенко, В. В. Прохорова, О. О. Решетняк, І. М. Репіна, В. С. Рижиков, О. М. Тищенко, Л. О. Українська, О. С. Федонін, Н.В.Чебанова .

Незважаючи на широкий спектр питань, охоплених дослідженням, недостатньо опрацьованими як у зарубіжній, так і у вітчизняній літературі залишаються питання: сутності та теоретико-методичного інструментарію управління економічним потенціалом підприємств; розробки методичних підходів до діагностики рівня економічного потенціалу з використанням сучасних методів; моделювання управлінських рішень на основі аналітично-діагностичних методів управління підприємствами; комплексних підходів до розробки моделей і механізмів управління економічним потенціалом підприємств.

Вищенаведене безумовно, підтверджує актуальність обраної теми дисертаційної роботи і обумовлює основну мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Української державної академії залізничного транспорту за темою «Забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств в умовах міжнародних транспортних коридорів» (номер державної реєстрації № ДР 0109U00118).

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є наукове обґрунтування теоретико-методичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо управління економічним потенціалом підприємств залізничного транспортного машинобудування.

Для досягнення поставленої мети були визначені та вирішувалися такі завдання дослідження:

- систематизувати, критично проаналізувати теоретичні та практичні аспекти управління економічним потенціалом підприємств як економічного процесу; уточнити сутність поняття «управління економічним потенціалом підприємства»;

- дослідити основні підходи до оцінки рівня економічного потенціалу підприємства;

- провести системні дослідження процесів формування та розвитку функціональних складових економічного потенціалу підприємств;

- провести критичний огляд методичних підходів до аналізу та оцінки економічного потенціалу підприємств;

- розробити інтегровану модель визначення рівня економічного потенціалу підприємств залізничного транспортного машинобудування;

- провести оцінку резервів розвитку економічного потенціалу підприємств залізничного транспортного машинобудування;

- розробити інтегрований методичний підхід до управління економічним потенціалом та потенціалом розвитку підприємств залізничного транспортного машинобудування;

- удосконалити методичний підхід щодо управління економічним потенціалом підприємства на основі технології структурно-функціонального моделювання.

Об'єктом дослідження є процес управління економічним потенціалом підприємств залізничного транспортного машинобудування.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і прикладних положень управління економічним потенціалом підприємств залізничного транспортного машинобудування.

Методи дослідження. Науково-теоретичну і методологічну основу виконання дослідження становлять методи: *узагальнення та системного аналізу* – для систематизації теоретичних положень щодо сутності, цілей, функцій і принципів системи управління економічним потенціалом підприємств; *порівняння та класифікації* – для зіставлення кількісних показників виробничо-господарської діяльності й виділення класифікаційних груп підприємств залізничного транспортного машинобудування за їх рівнем; *таксономічний метод* – для розрахунку інтегральних показників рівня економічного потенціалу підприємств; *фінансово-економічного та статистичного аналізу* – для

визначення та узагальнення тенденцій зміни рівня економічного потенціалу підприємств залізничного транспортного машинобудування; *кореляційно-регресійного аналізу* – для визначення впливу показників діяльності підприємств на рівень його економічного потенціалу; *кластеризації* у рамках теорії розпізнавання образів – для ідентифікації підприємств за рівнем економічного потенціалу.

Вихідну інформаційну базу для дослідження становлять законодавчі та нормативні акти України, вітчизняні та зарубіжні наукові публікації, офіційна статистична звітність підприємств залізничного транспорту України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в узагальненні теоретичних основ і розробці методичних підходів до управління економічним потенціалом підприємств залізничного транспортного машинобудування. У процесі дослідження отримано такі найсуттєвіші результати:

удосконалено:

визначення сутності та предметної площини поняття «управління економічним потенціалом підприємства», під яким розуміють складну, динамічну, поліструктурну підсистему взаємопов'язаних і взаємообумовлених елементів загальної системи управління підприємством, яка, на відміну від існуючих, базується на інтегральній оцінці поточних і майбутніх можливостей підприємства трансформувати вхідні ресурси в економічні блага за допомогою притаманних їй персоналу підприємницьких здібностей та є відображенням сукупної здатності підприємства, використовуючи достатню кількість і якість ресурсів, досягати стану рівноваги в тактичному та стратегічному періодах;

методичний підхід до визначення резервів розвитку економічного потенціалу підприємств, що базується на визначенні складу показників, які за своєю суттю відображають особливості та закономірності кожної зі складових економічного потенціалу, і на оцінці ефективності виявлення резервів та є основою розробки стратегії й тактики розвитку підприємства, та, на відміну від існуючих підходів, відображає ступінь інтенсивності та спрямованості змін у процесах реалізації економічного потенціалу підприємств;

методика інтегральної та параметричної оцінки функціональних складових економічного потенціалу, що дає можливість визначити рівень і резерви розвитку економічного потенціалу, є основою для обґрунтування та прийняття управлінських рішень щодо формування та управління економічним потенціалом підприємств залізничного транспортного машинобудування та, на відміну від існуючих, базується на встановленні формалізованих зв'язків між вихідними показниками, чинниками, що впливають на них, і результатами господарської діяльності та перетворює їх на систему, що надає можливість використовувати єдину технологічну модель для реалізації головних функцій управління підприємством;

методичний підхід щодо формування інтегрованої системи управління економічним потенціалом підприємства, який, на відміну від існуючих, базується на управлінні й поточним станом підприємства, і перспективами

його розвитку та являє собою комплексну систему, що включає процеси вдосконалення управління підприємством на всіх рівнях його ієрархічної системи, дозволяє створювати й формувати передумови, використовувати умови для розвитку підприємства та ґрунтується на меті розвитку підприємства й відповідному наповненні функціями;

дістало подальшого розвитку:

інтегрована модель визначення рівня економічного потенціалу підприємств залізничного транспортного машинобудування із застосуванням індивідуального модельного інструментарію та запропонованої системи показників, що базується на інтегральній оцінці функціональних складових та, на відміну від існуючих, синтезує вплив кількісних і якісних компонент, ґрунтується на використанні багатофакторного кореляційно-регресійного аналізу та забезпечує об'єктивність у визначенні рівня економічного потенціалу;

методичний підхід щодо управління економічним потенціалом підприємств залізничного транспортного машинобудування на основі структурно-функціонального моделювання, основою якого, на відміну від існуючих, є технологія деталізації та структурування процесу впливу ресурсів на функціональні підсистеми, які у взаємодії одна з одною продовжують певні здатності й можливості, тобто елементи економічного потенціалу підприємств, що дозволяє сформуванню адекватної стратегії розвитку підприємства та забезпечити єдність цільової функції для кожного елемента економічного потенціалу і системне удосконалення функціональних зв'язків для досягнення ефекту синергії.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що пропозиції та рекомендації, сформульовані як результати дослідження, дозволяють підприємствам залізничного транспортного машинобудування забезпечити якісну систему управління економічним потенціалом в умовах їх функціонування в конкурентному середовищі. Методичні рекомендації щодо управління економічним потенціалом впроваджено в роботу таких підприємств і установ: Державне підприємство «Науково-виробничий комплекс «Електровозобудування» (акт впровадження № 172 від 10.12.2010 р.), ПАТ «Дніпропетровський завод з ремонту та будівництва пасажирських вагонів» (акт впровадження № 601 від 10.12.2010 р.), ТОВ «Харківтрансмашпроект» (акт впровадження № 5715/04 від 12.09.10 р.).

Особистий внесок здобувача. Особистим внеском здобувача є сформульовані й обґрунтовані наукові положення, висновки й рекомендації щодо управління економічним потенціалом підприємств. Дисертаційна робота є особистою науковою працею здобувача. Усі результати, отримані безпосередньо здобувачем, знайшли своє відображення в опублікованих працях. У дисертації здобувач використовував власні наукові ідеї, у тому числі викладені в роботах, які виконано у співавторстві.

Внесок здобувача в роботах, які написані у співавторстві, за списком опублікованих праць, наведених в авторефераті: [1] – особисто автору належить дослідження змістовних характеристик поняття «управління економічним

потенціалом» на основі вивчення сучасних наукових підходів; [6] – особисто автору належить запропонована методика оцінки й аналізу потенціалу розвитку, яка включає моделі й методи оптимізації структури потенціалу, що відповідає певним критеріям ефективності досягнення цілей функціонування й розвитку підприємств; [17] – визначення недоліків та переваг методичних підходів до оцінки економічного потенціалу підприємства.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження, висновки і рекомендації, викладені в дисертації, доповідалися і були схвалені на: II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Теорія і практика стратегічного управління розвитком регіональних суспільних систем» (26-27 листопада 2009 р. м. Яремче); XI Науково-практичній конференції «Соціально-економічні проблеми регіонального розвитку» (11 грудня 2009 р. м. Павлоград); XII Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених «Проблеми реалізації науково-творчого потенціалу молоді: пошуки, перспективи» (19 березня 2010 р. м. Павлоград); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасна система економічних та суспільно-політичних відносин в умовах глобалізаційних процесів» (22 квітня 2010 р. м. Харків); VI Науково-практичній міжнародній конференції «Проблеми міжнародних транспортних коридорів та єдиної транспортної системи України» (7-12 червня 2010 р. смт Коктебель); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Економіка і управління у промисловості» (28-29 жовтня 2010 р. м. Дніпропетровськ); V Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми глобальних процесів у світовій економіці» (2 листопада 2010 р. м. Київ); V Міжнародній науково-практичній конференції «Реформування економіки України: стан та перспективи» (25-26 листопада 2010 р. м. Київ).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 22 наукових роботи, у тому числі 11 статей у фахових наукових виданнях. Загальний обсяг публікацій складає 8,52 - друк. арк, з яких особисто здобувачеві належить 7,81 ум.-друк. арк.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних літературних джерел. Роботу викладено на 307 сторінках машинописного тексту, вона містить 37 таблиць, з них 19 – займають 27 повних сторінок; 62 рисунка, з них 20 – займають 15 повних сторінок; 4 додатки – на 40 сторінках, список використаних джерел з 198 найменувань – на 18 сторінках. Обсяг основного тексту дисертації становить 207 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі – **«Теоретичні основи управління економічним потенціалом підприємств»** – розкрито зміст проблеми управління економічним потенціалом на підприємствах залізничного транспортного машинобудування, узагальнено підходи зарубіжних і вітчизняних учених-економістів до

трактування сутності поняття «управління економічним потенціалом підприємства», уточнено зміст поняття «потенціал економічного розвитку підприємства», обґрунтовано напрямки дослідження, уточнено його загальні принципи, проведено системні дослідження процесів формування та розвитку складових економічного потенціалу підприємств.

У дисертації доведено, що в умовах сучасного економічного розвитку постає необхідність впровадження на багатьох вітчизняних підприємствах елементів управління економічним потенціалом. Ігнорування потреби в заходах управління економічним потенціалом може призвести до скрутного становища суб'єктів господарювання. Дослідження аспектів управління економічним потенціалом, теоретичних та аналітичних основ дало змогу зробити висновок про значні прогалини в теоретико-методичному забезпеченні управління економічним потенціалом підприємства.

Сучасний підхід до розуміння поняття «економічний потенціал» підприємства не має комплексного системного рішення. Поряд з цим слід відмітити, що деякі аспекти економічного потенціалу вже сьогодні знаходять своє відображення в наукових працях.

У рамках удосконалення сучасних теоретичних основ управління економічним потенціалом підприємств на основі аналізу теоретико-методичних наукових підходів автором уточнено зміст поняття «управління економічним потенціалом підприємства», що дало змогу трактувати його як складну, динамічну, поліструктурну підсистему взаємопов'язаних і взаємообумовлених елементів загальної системи управління підприємством, яка базується на інтегральній оцінці поточних і майбутніх можливостей підприємства трансформувати вхідні ресурси в економічні блага. Сукупність застосування методів управління повинна забезпечити: цілеспрямованість колективу; організованість; чіткість і злагодженість роботи; оперативність і своєчасність рішень; розпорядливість, гнучкість, дисциплінованість та ініціативність. У практиці управління економічним потенціалом доцільно застосовувати такі методи: адміністративний, економічний, комерційний, соціально-психологічний, правовий, дослідницький (рис. 1).

Рис. 1. Класифікація методів управління економічним потенціалом підприємств

Автором доведено, що економічний потенціал, який поєднує в собі як просторові, так і часові характеристики, концентрує увагу одночасно на трьох типах зв'язків і відносин, а саме: відображає минуле, тобто сукупність властивостей, накопичених системою в процесі її становлення та тих, що визначають можливість її функціонування і подальшого розвитку; характеризує рівень практичного застосування та використання наявних можливостей; орієнтується на розвиток.

Дослідження проблем управління економічним потенціалом свідчить про те, що існуючі методи та моделі слабо формалізовані й не дозволяють з достатнім ступенем точності оцінити економічний потенціал підприємства, що веде до зниження ефективності прийняття управлінських рішень. Ефективне функціонування системи управління ЕПП багато в чому залежить від методів і моделей оцінки поточного стану потенціалу, отримання достовірної інформації та формування управлінських рішень.

У другому розділі – **«Діагностика рівня економічного потенціалу підприємств на основі аналітичного інструментарію дослідження»** – проаналізовано існуючі методи оцінки економічного потенціалу підприємств залізничного транспортного машинобудування; проведено оцінку функціональних складових економічного потенціалу підприємств залізничного транспортного машинобудування; проведено інтегральну та параметричну оцінку та оцінку резервів розвитку економічного потенціалу підприємств.

Основою для обґрунтування та прийняття управлінських рішень щодо формування економічного потенціалу промислового підприємства є аналіз та оцінка існуючого рівня його економічного потенціалу як цілого, так і окремих складових, а саме: виробничої, фінансової, управлінської, кадрової,

1	2	3	4	5	6	7	8
ТОВ «Харківський вагонобудівний завод»	0,72	0,71	0,667	0,69	0,71	-5,57	0,66
ВАТ «Дніпропетровський завод з ремонту та будівництва пасажирських вагонів»	0,71	0,715	0,716	0,713	0,7	-454	0,7
ВАТ «Київський електровагоноремонтний завод ім. Січневого повстання 1918 року»	0,67	0,681	0,65	0,684	0,68	-156	0,71
ВАТ «Конотопський завод по ремонту дизель потягів»	0,66	0,693	0,687	0,664	0,67	-1603	0,67
ВАТ «Крюковський вагонобудівний завод»	0,68	0,678	0,685	0,682	0,68	-0,64	0,69
ВАТ «Стахановський вагонобудівний завод»	0,73	0,735	0,721	0,73	0,74	-0,72	0,74
ВАТ «Дизельмаш»	0,68	0,689	0,696	0,685	0,67	-8,91	0,7
ВАТ «Дарницький вагоноремонтний завод»	0,73	0,736	0,724	0,712	0,73	0,724	0,72
ВАТ «Дніпровагонмаш»	0,69	0,694	0,696	0,688	0,7	-0,04	0,68

З метою ефективного використання економічного потенціалу підприємств автором удосконалено методичний підхід до визначення резервів розвитку економічного потенціалу, який представлено послідовністю етапів, а саме: систематизація даних у структурно-логічній формі; аналітична обробка даних; виділення ознак групування; групування підприємств за визначеними ознаками; визначення резервів розвитку економічного потенціалу підприємств (для кожного підприємства окремо). Виходячи з наведеного вище методичного підходу, визначено резерви зростання економічного потенціалу підприємств залізничного транспортного машинобудування, що досліджувались (табл. 2).

Таблиця 2

Резерви розвитку економічного потенціалу підприємств, що досліджувались, за 2009 рік

Назва підприємства	Показник економічного потенціалу	Середньогалузевий рівень	Середньопрогностичний рівень	Максимальний рівень	Резерв економічного потенціалу
1	2	3	4	5	6
ТОВ «Харківський вагонобудівний завод»	0,66	0,697	0,723	0,74	0,037
ВАТ «Дніпропетровський завод з ремонту та будівництва пасажирських вагонів»	0,7	0,697	0,723	0,74	0,023
ВАТ «Київський електровагоноремонтний завод ім. Січневого повстання 1918 року»	0,71	0,697	0,723	0,74	0,013

ВАТ «Конотопський завод по ремонту дизельпотягів»	0,67	0,697	0,723	0,74	0,027
ВАТ «Крюковський вагонобудівний завод»	0,69	0,697	0,723	0,74	0,007
ВАТ «Стахановський вагонобудівний завод»	0,74	0,697	0,723	0,74	0,26
ВАТ «Дизельмаш»	0,7	0,697	0,723	0,74	0,023
ВАТ «Дарницький вагоноремонтний завод»	0,72	0,697	0,723	0,74	0,02
ВАТ «Дніпровагонмаш»	0,68	0,697	0,723	0,74	0,017

Успіх підприємницької діяльності залежить від правильно вибраної стратегії управління потенціалом. Вибір стратегії, у свою чергу, залежить від таких чинників: обсяг економічного потенціалу, яким володіє підприємство; рівень конкурентоспроможності підприємства; доля на ринку; мета, яку підприємство ставить перед собою – закріпити лідерство, вийти в лідери, закріпитися «посередині».

У третьому розділі – «Удосконалення методичного забезпечення управління економічним потенціалом» – автором розроблено та запропоновано інтегрований методичний підхід щодо моделювання управлінських рішень в аспекті управління економічним потенціалом і потенціалом економічного розвитку підприємств залізничного транспортного машинобудування; запропоновано структурно-функціональну модель процесу управління економічним потенціалом підприємств.

У роботі на основі багатофакторної регресійно-кореляційної моделі з використанням кластерного аналізу було отримано чотири кластери підприємств, які було сформовано за рівнем економічного потенціалу. У результаті побудови кореляційно-регресійної моделі для отриманих кластерів підприємств залізничного транспортного машинобудування за 2003 – 2009 рр. було отримано рівняння регресії, що дозволило прослідкувати вплив зазначених показників на зміну рівня економічного потенціалу підприємства (табл. 3).

Таблиця 3

Модель управлінських рішень для кластерів підприємств за рівнем економічного потенціалу

Рівняння регресії	Коеф-т множин. кор-ії R	Коеф-т детермінації R ²	Нормований R-квадрат	Критерій Фішера F	Похибка апроксимації
1 кластер. Підприємства з високим рівнем економічного потенціалу					
$Y = 0,4624 + 0,1726X_1 + 0,2012X_8 + 0,2191X_{10} + 0,1042X_{13} + 0,3720X_{16}$	0,768	0,815	0,723	10,11	0,0124

2 кластер. Підприємства із середнім рівнем економічного потенціалу					
$Y = 0,15041 + 0,5238X_7 + 0,2781X_{12} + 0,4239X_{21} + 0,3728X_{25} + 0,1105X_{29}$	0,751	0,811	0,711	11,21	0,0173
3 кластер. Підприємства з низьким рівнем економічного потенціалу					
$Y = 0,3717 + 0,1658X_2 + 0,5362X_{10} + 0,51708X_{23} + 0,4101X_{25} + 0,3471X_{29}$	0,810	0,671	0,651	12,05	0,0181
4 кластер. Підприємства з дуже низьким рівнем економічного потенціалу					
$Y = 0,2357 + 0,3453X_1 + 0,2061X_7 + 0,4753X_{13} + 0,2443X_{15} + 0,1763X_{23}$	0,729	0,713	0,645	10,13	0,0166

Формування нового типу організації підприємства відбувається на базі прискорення процесів обробки інформації й прийняття рішень, і як наслідок, більш швидкої адаптації до змін ринку. Тому саме оцінка й аналіз реалізують умови інтеграції функцій підприємства, системи управління ним і економічним потенціалом. Функції оцінки й аналізу економічного потенціалу дозволяють сформувавши інформаційне поле для прийняття й реалізації управлінських рішень. Ця мета досягається на основі розробки, впровадження й реалізації оціночно-аналітичної системи, що формує системи показників, критеріїв і індикаторів, параметрів розвитку всіх функціональних складових економічного потенціалу підприємств залізничного транспортного машинобудування, а також оцінки ефективності процесів управління ним. Зазначені положення дозволило автору сформувавши інтегровану систему управління економічним потенціалом підприємств (рис. 2).

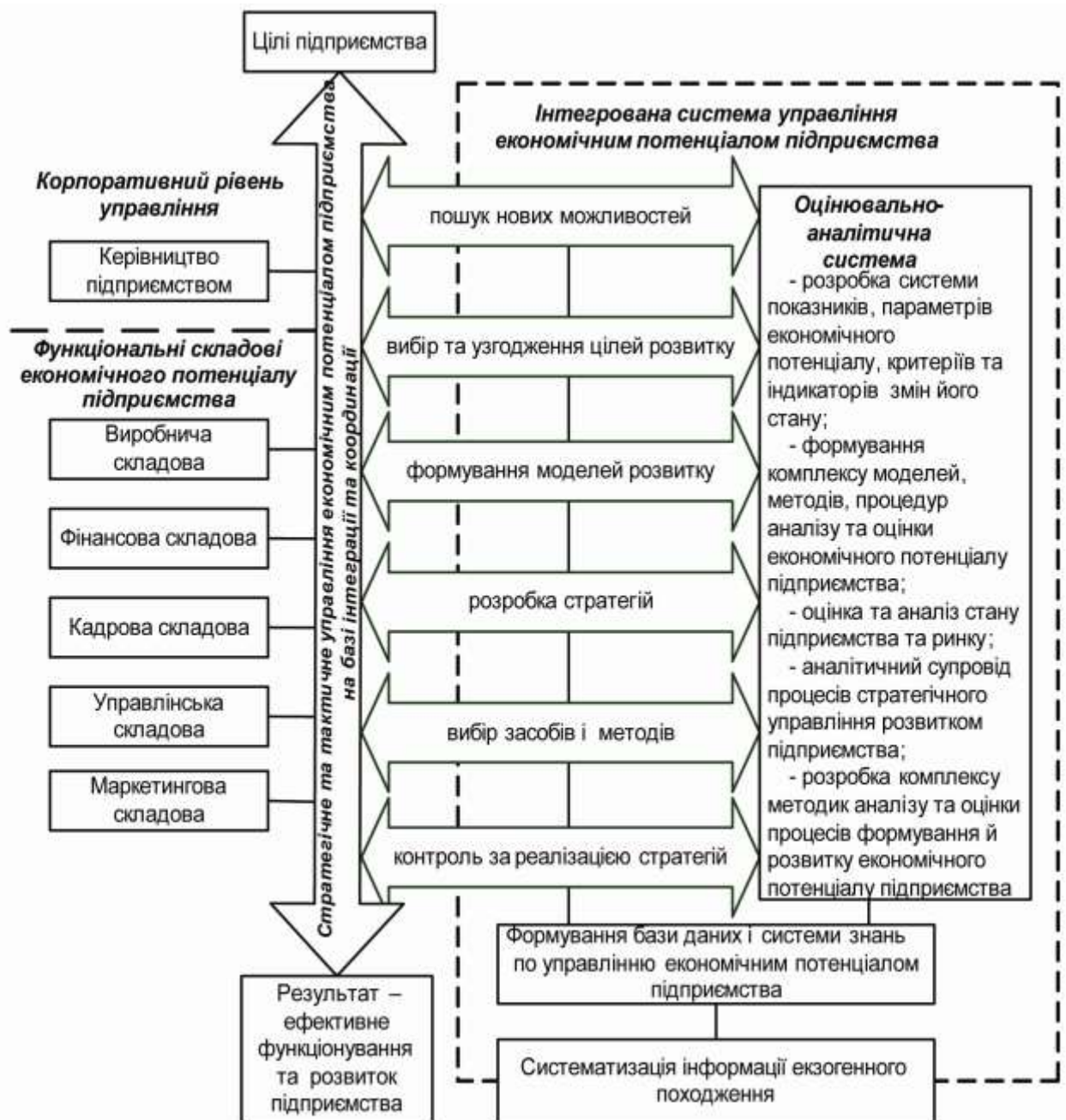

Рис. 2. Інтегрована модель управління економічним потенціалом підприємств

У роботі удосконалено методичний підхід щодо управління економічним потенціалом підприємств залізничного транспортного машинобудування на основі структурно-функціонального моделювання, основою якого є технологія деталізації та структурування процесу впливу ресурсів на функціональні підсистеми, які у взаємодії одна з одною продовжують певні здатності і можливості, тобто елементи економічного потенціалу підприємств, що дозволяє сформувавши адекватну стратегію розвитку підприємства та забезпечити єдність цільової функції для кожного елемента економічного потенціалу і системне вдосконалення функціональних зв'язків для досягнення ефекту синергії.

ВИСНОВКИ

У загальному вигляді одержані результати дисертаційного дослідження в сукупності вирішили важливі науково-практичні завдання, а саме: розроблення теоретичних, методичних підходів і практичних засад щодо управління економічним потенціалом підприємств залізничного транспортного машинобудування в умовах складного та несприятливого зовнішнього середовища.

1. На підставі проведеного аналізу літературних джерел автором доведено необхідність коригування наявних понять. Управління економічним потенціалом підприємства – це складна, динамічна, поліструктурна підсистема взаємопов'язаних і взаємообумовлених елементів загальної системи управління підприємством, яка базується на інтегральній оцінці поточних і майбутніх можливостей підприємства трансформувати вхідні ресурси в економічні блага за допомогою властивих її персоналу підприємницьких здібностей та є відображенням сукупної здатності підприємства, використовуючи достатню кількість і якість ресурсів, досягати стану рівноваги в тактичному і стратегічному періодах. Проведене автором дослідження дало змогу зробити висновки про те, що управління економічним потенціалом підприємства повинно бути невід'ємною складовою управління сучасним підприємством.

2. Багатогранність поняття «економічний потенціал підприємства» обумовила необхідність розгляду багатьох підходів до оцінки рівня економічного потенціалу підприємства. Оцінка економічного потенціалу підприємств потребує використання різних за формою та змістом підходів, вибір та використання яких залежить від багатьох ендогенних та екзогенних чинників, які впливають на діяльність підприємства в часі і просторі.

3. Аналіз процесів формування та розвитку функціональних складових економічного потенціалу підприємств свідчить про те, що існуючі теоретичні підходи слабо формалізовані і не дозволяють з достатнім ступенем точності оцінити економічний потенціал підприємства, що веде до зниження ефективності прийняття рішень. Слід зазначити, що через кризове функціонування більшості підприємств автор зводить оцінку економічного потенціалу підприємства насамперед до оцінки виробничої, фінансової, кадрової, управлінської та маркетингової функціональних складових.

4. Проведений у роботі аналіз теоретичних підходів дозволив автору визначити, що від точності оцінки функціональних складових економічного потенціалу багато в чому залежить ступінь адекватності оцінки економічного потенціалу підприємства. У зв'язку з цим необхідно надавати не тільки якісну характеристику, але давати і його кількісну оцінку.

5. У роботі розроблено інтегровану модель визначення рівня економічного потенціалу на основі аналізу функціональних складових за допомогою багатофакторної моделі кореляційно-регресійного аналізу, яка відображає вплив факторів на інтегральну оцінку економічного потенціалу

підприємства, що підтверджує необхідність впровадження заходів управління економічним потенціалом підприємства.

6. Автором запропоновано методику оцінки резервів розвитку економічного потенціалу підприємств залізничного транспортного машинобудування, що визначає стратегічні аспекти управління економічним потенціалом підприємства.

7. У роботі доведено, що розбивання підприємств залізничного транспортного машинобудування за рівнем економічного потенціалу на чотири кластери – з високим рівнем економічного потенціалу, середнім рівнем економічного потенціалу, низьким рівнем економічного потенціалу і дуже низьким рівнем економічного потенціалу – є основою для побудови дискримінантної моделі, яка є підґрунтям прийняття управлінських рішень.

8. У роботі удосконалено методичний підхід щодо управління економічним потенціалом підприємств залізничного транспортного машинобудування на основі структурно-функціонального моделювання, основою якого є технологія деталізації структурування управлінського процесу, яка дозволяє аналітикам упорядковувати свої дії.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Статті в колективних монографіях

1. Прохорова В.В., Божанова О.В. Управління економічних потенціалом: теоретичні підходи / В.В.Прохорова, О.В. Божанова//Колективна монографія за матеріалами XI науково-практичної конференції «Соціально-економічні проблеми регіонального розвитку» м. Павлоград. – 2009. – С. 288 – 294.

Статті в наукових фахових виданнях

2. Божанова О.В. Методичні підходи до оцінки економічного потенціалу промислових підприємств в сучасних економічних умовах / О.В. Божанова // Моделювання регіональної економіки. Збірник наукових праць. Івано – Франківськ. - 2009. - №1(13). - С. 163-170.

3. Божанова О.В. Економічний потенціал та потенціал економічного розвитку відмінності та особливості /О.В.Божанова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. - №29. - С. 305 – 308.

4. Божанова О.В. Управління економічним потенціалом підприємств: теоретичний аспект / О.В. Божанова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. - №30. - С. 71 – 77.

5. Божанова О.В. Методичні основи формування інтегрованої системи управління економічним потенціалом підприємства / О.В. Божанова // Економіка: проблеми теорії та практика. – 2010. - №264. - том V. - С. 1355-1365.

6. Божанова О.В. Методичні підходи щодо управління потенціалом розвитку підприємств залізничного транспортного машинобудування / О.В.

Божанова // Економіка: проблеми теорії та практика. – 2010. - №265. - том IV. - С. 1265-1375.

7. Божанова О.В. Структурно – функціональне моделювання процесу управління економічним потенціалом підприємства / О.В. Божанова // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» Збірник наукових праць. Тематичний випуск: технічний прогрес і ефективність виробництва. – 2010. - № 35. - С. 92 – 101.

8. Божанова О.В. Оцінка складових економічного потенціалу підприємств залізничного транспортного машинобудування / О.В. Божанова // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» Збірник наукових праць. Тематичний випуск: технічний прогрес і ефективність виробництва. – 2010. - № 36. - С. 90 – 97.

9. Божанова О.В. Особливості управління економічним потенціалом промислового підприємства /О.В. Божанова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. - №31. - С.154 – 158.

10. Божанова О.В. Методичні аспекти прийняття рішень в процесі управління економічним потенціалом підприємств / О.В. Божанова // Проблеми системного підходу в економіці. – 2010. - №35. - С.123 – 135.

11. Прохорова В.В., Божанова О.В. Потенціал як ресурсна основа управління економічним розвитком підприємства [Електронний ресурс] / В.В. Прохорова, О.В. Божанова // Проблеми системного підходу в економіці: електронне наукове видання. – 2010. - №4. Режим доступу до журн.: URL <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/index.htm>

12. Божанова О.В. Інтегральна оцінка економічного потенціалу підприємств залізничного транспортного машинобудування / О.В. Божанова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. - №32. - С.75 – 82.

Тези доповідей

13. Божанова О.В. Методи оцінки економічного потенціалу /О.В. Божанова // Збірник наукових праць II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Теорія і практика стратегічного управління розвитком регіональних суспільних систем» 26-27 листопада 2009р. м. Яремче. - 2009. - С. 118-120.

14. Божанова О.В. Необхідність управління економічним потенціалом підприємства в умовах фінансової кризи /О.В. Божанова // Збірник наукових праць Матеріали XI науково-практичної конференції «Соціально-економічні проблеми регіонального розвитку» 11 грудня 2009. м. Павлоград. - 2009. - С.205-206.

15. Божанова О.В. Економічний потенціал промислового підприємства та його складові / О.В.Божанова // Збірник наукових праць XII Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених «Проблеми реалізації науково-творчого потенціалу молоді: пошуки, перспективи» 19 березня 2010. м. Павлоград. - 2010. - С. 30-32.

16. Божанова О.В. Аналітичні можливості оцінки потенціалу економічного розвитку в системі управління промислового підприємства /О.В. Божанова // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції

«Сучасна система економічних та суспільно-політичних відносин в умовах глобалізаційних процесів» 22 квітня 2010. м. Харків. - 2010. - С. 90.

17. Божанова О.В. Белікова О. Критичний огляд методичних підходів до оцінки економічного потенціалу підприємства /О.В. Божанова, О. Белікова // I міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів і молодих учених «Трансфер технологій: від ідеї до прибутку» 27-29 квітня 2010. м. Дніпропетровськ. - 2010. - С. 227-230.

18. Божанова О.В. Методичні підходи щодо оцінки складових економічного потенціалу промислового підприємства / О.В. Божанова // Тези доповідей за матеріалами шостої науково – практичної міжнародної конференції «Проблеми міжнародних транспортних коридорів та єдиної транспортної системи України» 7-12 червня 2010. смт. Коктебель. - 2010. - С. 257

19. Божанова О.В. Аналіз та оцінка в управлінні економічним потенціалом підприємства / О.В. Божанова // Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми глобальних процесів у світовій економіці» 4 листопада 2010. м. Київ. - 2010. - С. 126-128.

20. Божанова О.В. Кластерна стратегія як інструмент підвищення ефективності інвестиційно-інноваційної складової економічного потенціалу підприємств / О.В. Божанова // Збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції «Реформування економіки України: стан та перспективи» 25-26 листопада 2010. м. Київ. - 2010. - С. 11-14.

21. Божанова О.В. Фінансова складова економічного потенціалу промислового підприємства /О.В. Божанова // Всеукраїнська науково-практична конференція "Економіка і управління у промисловості" 18-20 жовтня 2010. м. Дніпропетровськ. - 2010. - С. 127-129.

22. Божанова О.В. Потенціал підприємства як основа управління розвитком підприємства / О.В. Божанова // III Симпозіум «Стратегія розвитку фінансово-економічних та соціальних відносин: регіональний аспект» 11 листопада 2010. м. Харків. - 2010. - С. 47-48.

АНОТАЦІЯ

Божанова О. В. Управління економічним потенціалом підприємств залізничного транспортного машинобудування. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).– Українська державна академія залізничного транспорту, Харків, 2011.

Дисертація присвячена науково-теоретичним, методичним і практичним аспектам управління економічним потенціалом підприємств залізничного транспортного машинобудування з метою підвищення ефективності їх функціонування і конкурентоспроможності. У роботі визначено сутність поняття «управління економічним потенціалом», досліджено основні аналітичні підходи та методи оцінки економічного потенціалу підприємств та його функціональних складових. Автором проведено інтегральну та параметричну

оцінку економічного потенціалу підприємств залізничного транспортного машинобудування, а також оцінку резервів розвитку економічного потенціалу підприємств. Автором розроблено та запропоновано інтегрований методичний підхід щодо моделювання управлінських рішень в аспекті управління економічним потенціалом, удосконалено інтегрований методичний підхід щодо моделювання управлінських рішень; удосконалено методичний підхід щодо формування інтегрованої системи управління економічним потенціалом та потенціалом розвитку підприємств залізничного транспортного машинобудування; запропоновано структурно-функціональну модель процесу управління економічним потенціалом підприємств.

Ключові слова: економічний потенціал, управління економічним потенціалом, функціональні складові, управлінські рішення, інтегрована модель, структурно-функціональне моделювання, кластери підприємств, резерви розвитку економічного потенціалу.

АННОТАЦИЯ

Божанова Е. В. Управление экономическим потенциалом предприятий железнодорожного транспортного машиностроения.– Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности).– Украинская государственная академия железнодорожного транспорта, Харьков, 2011.

Диссертация посвящена научно-теоретическим, методическим и практическим аспектам управления экономическим потенциалом предприятий железнодорожного машиностроения с целью повышения эффективности их функционирования и конкурентоспособности. В работе определена сущность понятия «управление экономическим потенциалом». Автор понимает под «управлением экономическим потенциалом предприятия» сложную, динамическую, полиструктурную подсистему взаимосвязанных, взаимообусловленных элементов общей системы управления предприятием, которая основывается на интегральной оценке текущих и будущих возможностей предприятия трансформировать входящие ресурсы в экономические блага с помощью присущих ее персоналу предпринимательских способностей и является отражением совокупности возможностей предприятия в использовании достаточного количества и качества ресурсов, в достижении состояния равновесия в тактическом и стратегическом периодах.

В работе исследованы основные аналитические подходы и методы оценки экономического потенциала предприятия и его функциональных составляющих, в процессе чего был определен методический инструментарий управления экономическим потенциалом. Проведенные автором исследования дали возможность сделать вывод о том, что основными функциональными составляющими экономического потенциала предприятий железнодорожного транспортного машиностроения являются: производственная, финансовая, кадровая, управленческая и маркетинговая составляющие.

На основании проведенных исследований автором сформулирован вывод о слабой формализации существующих методов и моделей оценки, не позволяющей с высокой степенью точности оценить уровень экономического потенциала предприятий железнодорожного транспортного машиностроения, что приводит к снижению эффективности принятия управленческих решений.

В диссертационной работе систематизированы основные аналитические подходы к диагностике и оценке уровня экономической безопасности предприятий, которые позволяют своевременно оценить состояние предприятия, исходя из анализа как внутренней, так и внешней среды функционирования субъекта хозяйствования, и своевременно корректировать вектор развития предприятия в процессе его производственно-хозяйственной деятельности. Это позволило автору доказать, что финансовые показатели являются наиболее индикативными и восприимчивыми к изменениям различной этимологии происхождения и сформулировать вывод о том, что финансовая составляющая экономической безопасности является доминирующей, ее оценка может быть положена в основу оценки экономической безопасности предприятия.

Автором проведена интегральная и параметрическая оценка экономического потенциала предприятий железнодорожного транспортного машиностроения, а также оценка резервов развития экономического потенциала предприятий.

Основой для обоснования и принятия управленческого решения относительно формирования экономического потенциала предприятий железнодорожного транспортного машиностроения является анализ и оценка существующего уровня их экономического потенциала – как в целом, так и по отдельным составляющим. Начальным этапом является формирование системы показателей, которые по своей сути отображали бы особенности и закономерности каждой составляющей экономического потенциала. Установление формализованных связей между исходящими показателями, факторами, влияющими на них, и результатами производственно-хозяйственной деятельности предприятий преобразовывают их в систему, которая дает возможность использовать единую технологическую модель для реализации основных функций управления предприятием.

Анализ процессов формирования и развития функциональных составляющих экономического потенциала предприятий свидетельствует о том, что существующие теоретические подходы являются слабоформализованными и не позволяют с достаточной степенью точности оценить экономический потенциал предприятий, что приводит к снижению эффективности принятия управленческого решения.

От точности оценки функциональных составляющих экономического потенциала предприятия во многом зависит степень адекватности оценки экономического потенциала в целом. В связи с этим необходимо давать не только качественную характеристику, но и количественную оценку.

В исследовании разработана интегрированная модель определения уровня экономического потенциала на основе анализа функциональных составляющих с помощью многофакторного корреляционно-регрессионного анализа, который отображает влияние факторов на интегральную оценку экономического потенциала предприятия, что подтверждает необходимость внедрения мероприятий в рамках системы управления экономическим потенциалом предприятия.

Предложена методика оценки резервов развития экономического потенциала предприятий железнодорожного транспортного машиностроения, которая определяет стратегические аспекты управления экономическим потенциалом предприятия.

В работе доказано, что деление предприятий железнодорожного транспортного машиностроения по уровню экономического потенциала на четыре кластера – с высоким, средним, низким и очень низким уровнем экономического потенциала – является основой для построения дискриминантной модели, которая является основой принятия управленческих решений.

Автором разработан и предложен интегрированный методический подход моделирования управленческих решений в аспекте управления экономическим потенциалом, усовершенствован интегрированный подход моделирования управленческих решений; усовершенствован методический подход формирования интегрированной системы управления экономическим потенциалом и потенциалом развития предприятий железнодорожного транспортного машиностроения; предложена структурно-функциональная модель процесса управления экономическим потенциалом предприятий.

Ключевые слова: экономический потенциал, управление экономическим потенциалом, функциональные составляющие, управленческие решения, интегрированная модель, структурно-функциональное моделирование, кластеры предприятий, резервы развития экономического потенциала.

ANNOTATION

Boghanova O.V. Management of railway transport machine-building companies economic potential.-Manuscript.

Thesis for a Candidate of economic arts degree by specialization 08.00.04 – economic and management of companies (by species of economic activity). – Ukrainian governmental academy of railway transport, Kharkov, 2011.

Thesis is dedicated to scientific, theoretic, methodical and practical aspects of management of railway transport machine-building companies economic potential for the purpose of effectiveness of their functioning and competitiveness increase. The main idea of the conception of ‘the management of economic potential’ is determined in thesis, as well as the main analytic methods of estimating of economic potential of companies and its functional components are researched. Author conducted integral and parametric estimation of railway transport machine-building companies economic potential and estimation of reserves for development of economic potential of companies. Also author developed and proposed integrated method of modeling of administrative decisions

in aspect of economic potential management; improved method of forming of integrated system of economic potential management and railway transport machine-building companies development potential; proposed structural and functional model of companies economic potential management process.

Key words: economic potential, economic potential management, functional components, administrative decisions, integrated model, structural and functional modeling, clusters of companies, reserves of economic potential development.

Божанова Олена Василівна

**УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ
ПІДПРИЄМСТВ
ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТНОГО МАШИНОБУДУВАННЯ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

Надруковано згідно з оригінал-макетом автора

Відповідальний за випуск

А. О. Дергаусова

Підписано до друку .03.2011 р.
Папір друкарський (80 г/м²).
Друк – ризографія.
Наклад 100 прим.
Безкоштовно.

Формат 60 x 90 1/16.
Гарнітура Times New Roman.
Обсяг 0,9 ум.-друк. арк.
Зам. № 73

Надруковано в центрі оперативної поліграфії ТОВ «Рейтинг»
61001, м. Харків, вул. Сумська, 37. Тел. (057) 700 – 53 – 51, 714 – 34 – 26.
<http://www.reyting.lin.com.ua>
e-mail: reyting@lin.com.ua